

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА**

Факультет історії, політології і міжнародних відносин

Кафедра історії України і методики викладання історії

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ТАЄМНІ СПЕЦСЛУЖБИ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ У ХХ СТ.

Рівень вищої освіти: **перший (бакалаврський)**

Освітня програма: **«Середня освіта (Історія)»**

Предметна спеціальність: **014.03 Середня освіта (Історія)**

Спеціальність: **014 Середня освіта (за предметними спеціальностями)**

Галузь знань: **01 Освіта/Педагогіка**

Затверджено на засіданні кафедри
Протокол № 2
Від 1 вересня 2023 р.

м. Івано-Франківськ – 2023

1. Загальна інформація	
Назва дисципліни	Таємні спецслужби на українських землях у ХХ ст.
Викладач (-і)	к.і.н., старший викладач Паска Богдан Валерійович
Контактний телефон викладача	0967192008 0500807580 (Viber)
Е-mail викладача	bohdan.paska@pnu.edu.ua
Формат дисципліни	Очний
Обсяг дисципліни	<u>3</u> кредити ЄКТС, <u>90</u> год.
Посилання на сайт дистанційного навчання	https://d-learn.pnu.edu.ua/
Консультації	Четвер, 15.00–17.00
2. Анотація до навчальної дисципліни	
<p>Курс розроблено таким чином, аби надати учасникам навчального процесу – майбутнім бакалаврам за спеціальністю «Середня освіта (Історія)» – необхідні знання для формування у них системного погляду на основні етапи та тенденції діяльності таємних спецслужб різних держав на території України протягом ХХ ст., їх участі в організації репресивних акцій проти українського національного руху у вказаний період. На цій основі сформувані у майбутніх бакалаврів відчуття причетності до героїчної історії українського народу, розвинути у них патріотичні, державницькі та морально-етичні переконання. Крім того, курс спрямований на отримання студентами теоретичних знань та практичних умінь із дослідження маловідомих сторінок історії України у ХХ ст., які дадуть їм змогу адекватно і ефективно використовувати одержані навички у майбутній професійній діяльності. Навчальна дисципліна «Таємні спецслужби на українських землях у ХХ ст.» є дисципліною вільного вибору студента зі спеціальності «Середня освіта (історія)», яка викладається у 7-му семестрі в обсязі 3 кредитів (за Європейською Кредитно-Трансферною Системою ECTS). Вона покликана забезпечити ґрунтовні знання важливих проблем історії України ХХ ст. Особлива увага при вивченні курсу приділяється формуванню аналітичних навичок, вмінню доцільно використовувати отримані знання для вирішення теоретичних та прикладних проблем.</p>	
3. Мета та цілі навчальної дисципліни	

Мета нормативної навчальної дисципліни «Темні спецслужби на українських землях у ХХ ст.» – формування у майбутніх бакалаврів за спеціальністю «Середня освіта (Історія)» системного погляду на основні етапи та тенденції діяльності спецслужб різних країн на території України протягом ХХ ст., закономірності боротьби за українську незалежність у вказаний період. На цій основі сформувані у майбутніх бакалаврів спеціальностей відчуття причетності до героїчної історії українського народу, розвинути у них патріотичні, державницькі та морально-етичні переконання. Крім того, курс спрямований на отримання студентами теоретичних знань та практичних умінь, які дадуть їм змогу адекватно і ефективно використовувати одержані навички у майбутній професійній діяльності.

4. Програмні компетентності та результати навчання

5. Організація навчання

Обсяг навчальної дисципліни

Вид заняття	Загальна кількість годин
лекції	12 / заочна 4
семінарські заняття / практичні / лабораторні	18 / 6
самостійна робота	60 / 80

Ознаки навчальної дисципліни

Семестр	Спеціальність	Курс (рік навчання)	Нормативний /вибірковий
I	014 Середня освіта (Історія)	IV	Вибірковий

Тематика навчальної дисципліни

Тема	кількість год.		
	лекції	заняття	сам. роб.

Тема 1. Вступ до курсу. Джерельна база та історіографії проблеми. Архіви радянських спецслужб.	4		20
Тема 2. Українські національні спецслужби періоду революції 1917–1921 рр.		2	5
Тема 3. Радянські каральні органи в 1917–1953 рр.		4	5
Тема 4. Німецькі спецслужби періоду Другої світової війни на території України.		2	5
Тема 5. Служба безпеки Організації українських націоналістів (СБ ОУН) та її діяльність.		2	5
Тема 6. Комітет державної безпеки (КДБ) у 1950-х – 1980-х рр. Судові репресії проти інакодумців.	2	2	5
Тема 7. Позасудові методи боротьби КДБ проти українського дисидентського руху.	4	2	5
Тема 8. Діяльність КДБ у місцях позбавлення волі. Оперативна робота проти української діаспори.	2	2	5
Тема 9. КДБ в часи перебудови. Служба безпеки України (СБУ).		2	5
ЗАГ.:	12	18	60

6. Система оцінювання навчальної дисципліни

Загальна система оцінювання навчальної дисципліни	Шкала оцінювання				
	Оцінка в балах	Оцінка за іспит	Оцінка в національній шкалі	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за залік
	90-100	відмінно добре	5	A	зараховано
	80-89		4	B	
	70-79			C	
	60-69	задовільно	3	D	
	50-59			E	
	26-49	незадовільно (з можливістю повторного складання)			
	1-25	незадовільно			
	Структура розподілу балів у ході аудиторно-самостійної роботи студентів:				
40 балів – усні відповіді на семінарських заняттях. Підсумковий бал за семінарські заняття визначається на основі вирахування середнього арифметичного зі всіх усних оцінок;					
25 балів – письмові (тестові) контрольні роботи. Передбачено 2 контрольні роботи – по темах лекційних і семінарських занять.					

	<p>25 балів – самостійна робота студентів (практична робота із документами із Галузевого державного архіву Служби безпеки України (ГДА СБУ), підготовка досьє на документ).</p> <p>15 балів – відвідування аудиторних занять.</p>
<p>Вимоги до письмових робіт</p>	<p>Підсумкова тестова контрольна робота по лекційному матеріалі проводиться після останньої лекції, складається із 10 запитань; правильна відповідь на кожне запитання оцінюється в 1 б. Максимальний бал – 10 б.</p> <p>Письмова контрольна робота по семінарських заняттях проводиться на останньому семінарі. Передбачено 2 розгорнуті запитання, час виконання – 30 хвилин. Максимальний бал – 10 б. (по 5 балів на кожне запитання. Структура оцінювання відповіді на розгорнуте запитання:</p> <p>1 б. – відповідь складається із 1–2 речень, містить узагальнюючу інформацію або одиничні конкретні факти.</p> <p>2 б. – відповідь не структурована, вступ і висновок відсутні; студент демонструє знання окремих фактів або допускає значні помилки; не володіє ключовими поняттями навчального предмету; узагальнення відсутні.</p> <p>3 б. – відповідь структурована в рамках основної частини, не містить яскраво вираженого вступу чи висновку; студент розкриває суть питання із значними пробілами та розривами; демонструє знання найбільш важливих термінів, понять, допускає значні помилки; на задовільному рівні володіє матеріалом; у відповіді практично відсутні узагальнення або вони дуже фрагментарні.</p> <p>4 б. – відповідь структурована, містить або вступ або висновок; студент розкриває суть питання із певними пробілами та розривами; демонструє знання значної кількості термінів і понять, проте допускає окремі помилки; володіє матеріалом із запропонованих проблем навчального предмету; робить фрагментарні узагальнення, усвідомлює роль і значення конкретних подій.</p> <p>5 б. – відповідь детально структурована, містить вступ, основну частину та висновок; студент повноцінно розкриває відповідний матеріал в рамках конкретного питання; демонструє знання значної кількості конкретних термінів, понять, особливостей навчального предмету; водночас робить узагальнення та висновки з питання, розуміє ширший контекст предмету, демонструє володіння науковою літературою з теми.</p>

	<p>Метою практичної роботи із розсекреченими архівними матеріалами є підготовка досьє на конкретних документ. Досьє включає в себе відповіді на наступні запитання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Тип документа (1 б.) 2. Дата створення (1 б.) 3. Місце створення (1 б.) 4. Адресат (1 б.) 5. Адресант (1 б.) 6. Резолюція (за наявності) (1 б.) 7. Згадані в документі особи (із коротким роз'ясненням) (3 б.) 8. Коротка анотація (5–6 речень про зміст документа) (2 б.) 9. Аналіз документа (історичні факти й узагальнення, які можна отримати під час його вивчення). Обсяг – 1–2 сторінки. (6 б.) 10. Висновок (до 5 речень). (3 б.) <p>Максимальний бал за правильно заповнене досьє – 20 б. (у системі електронних журналів цей бал буде автоматично переведено у 25 б.).</p>
Семінарські заняття	<p>Пропонуються наступні форми роботи на семінарських заняттях: виступ, опонування, рецензія, участь у дискусії. При цьому враховуватимуться лише логічно обґрунтовані виступи, альтернативна теза чи спростування поданої, а не фактична підтримка тези виступаючого, змістовне рецензування та коментар чи доповнення, що дійсно сприятиме розгляду проблеми.</p> <p>Виступи на семінарських заняттях оцінюються за 5-бальною шкалою. Активна усестороння участь на занятті може оцінюватися у 0,25 або 0,5 б., які додаються до підсумкової оцінки наприкінці семестру. Максимальна кількість балів, яка може бути добавлена в такий спосіб – 4 б.</p>
Умови допуску до підсумкового контролю	<p>Студент допускається до підсумкового контролю за умови відпрацювання усіх пропущених занять і негативних оцінок; виконання усіх передбачених форм роботи. Для отримання підсумкової оцінки протягом семестру студент зобов'язаний отримати як мінімум 50 б.</p>
Підсумковий контроль	<p>Здійснюється у формі підсумкової контрольної роботи.</p>

7. Політика навчальної дисципліни

Політика курсу полягає у послідовності набуття знань, умінь і навичок у ході лекцій, семінарських занять і самостійної роботи. Відвідування лекцій для студентів є обов'язковим. Відвідування та активна участь студентів у роботі семінарських занять також є обов'язковою умовою успішного складання курсу. Політика курсу передбачає прездачу усіх невиконаних завдань в силу серйозних запізнь на заняття або пропущених пар без поважних причин. За умови відсутності студента (-ки) на лекції чи семінарського заняття, отримання негативної оцінки на семінарських заняттях або ж невчасного виконання індивідуальної роботи визначений день для відпрацювання пропущених аудиторних занять, негативних оцінок та подачі індивідуальних робіт – четвер, 15.00 год. – 17.00 год. У випадку запозичених робіт, випадків плагіату, виявів академічної недобропорядності (списування), недобропорядної поведінки в аудиторії викладач пропонує студентові (-ці) повторно виконати необхідний вид роботи.

8. Рекомендована література

- Андрющенко Е. Архіви КГБ. Невигадані історії. Х.: Віват, 2023. 400 с.
- Бажан О. Вячеслав Чорновіл як об'єкт секретної справи КДБ «Блок». URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/13967/Bazhan_Vyacheslav_Chornovil_yak_obyekt.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
- Бажан О. До питання про «українофільство» першого секретаря ЦК КПУ Петра Шелеста. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Bazhan_Oleh/Do_pytannia_pro_ukrainofilstvo_pershoho_sekretaria_TsK_KP_U_Petra_Shelesta/.
- Бажан О. КДБ УРСР та неформальні об'єднання в період “горбачовської перебудови”. Наукові записки НаУКМА. Історичні науки 104 (2010): 68–77.
- Бажан О., Лошицький О. Народний рух України в інтерпретації Комітету держбезпеки УРСР. З архівів ВУЧК–ГПУ–НКВД–КГБ. 33 (2009): 196–205;
- Бажан О.Г., Данилюк Ю.З. Опозиція в Україні (друга половина 50-х – 80-ті рр. XX ст.) / НАН України. Інститут історії України. – К.: Рідний край, 2000. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Bazhan_Oleh/Opozytsiia_v_Ukraini/.
- Бажан О.Г., Данилюк Ю.З. Український національний рух: основні тенденції і етапи розвитку (кінець 1950-х — 1980-ті рр.). К., 2000.
- Бенько О. П. Державно-правові аспекти політичного терору в Україні (1917–1953). К., 1994.
- Біла книга 2008: Служба безпеки України. К., 2009.
- Білас І. Репресивно-каральна система в Україні (1917–1953): суспільно-політичний та історико-правовий аналіз. Кн. 2. – К.: "Либідь"–"Військо України", 1994. – 686 с.
- Білас І. Репресивно-каральна система в Україні (1917–1953): суспільно-політичний та історико-правовий аналіз. Кн. 1. – К.: "Либідь"–"Військо України", 1994. – 432 с.
- Білокінь С. Масовий терор як засіб державного управління в СРСР (1917–1941 рр.). К., 1999.
- Бойко О., Україна в 1985–1991 рр. Основні тенденції суспільно-політичного розвитку (Київ: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2002), 305.
- Боротьба з агентурою: Протоколи допитів Служби безпеки ОУН в Тернопільщині: 1946—1948, кн. 1—2 (Літопис Української повстанської армії, т. 43—44). Торонто—Львів, 2006
- Боротьба з агентурою: Протоколи допитів Служби безпеки ОУН в Тернопільщині: 1946—1948, кн. 3 (Літопис Української повстанської армії, т. 46). Торонто—Львів, 2007
- В'ятрович В., Історія з грифом «Секретно»: архіви КГБ розповідають (Львів: Часопис, 2012), 240.
- Веденєєв Д. Меч і тризуб. Нотатки до історії Служби безпеки Організації Українських Націоналістів. "З архівів ВУЧК–ГПУ–НКВД–КГБ" №№ 1/2(6/7) 1998, 2-4 (13-15) 2000.
- Веденєєв Д. Розвідувальна служба Української повстанської армії (1943–1949 рр.). «Військово-історичний альманах» 2011, ч. 2 (23).
- Веденєєв Д. Спеціальні підрозділи Української військової організації (1920 – поч. 1930-х рр.).

Проблеми історії України: факти, судження, пошуки: Міжвідомчий збірник наукових праць. – 2000. – Вип. 5.

Веденєєв Д.В. Документальна спадщина українських спеціальних служб (1917—1920). «З архівів ВУЧК—ГПУ—НКВД—КГБ», 1997, № 1–2.

Веденєєв Д.В. Контррозвідувальне забезпечення в Українській повстанській армії. В кн.: Сторінки воєнної історії України: Збірник наукових праць, вип. 4. К., 2000.

Веденєєв Д.В., Биструхін Г.С. Двобій без компромісів. Протиборство спецпідрозділів ОУН та радянських сил спецоперацій. 1945-1980-ті роки. К.І.С. 2007 р. 568 ст.

Веденєєв Д.В., Биструхін Г.С. Меч і тризуб. Розвідка і контррозвідка руху українських націоналістів та УПА. 1920-1945. К.: Генеза, 2006. 408 с.

Веденєєв Д.В., Букін В.П. Спеціальні служби в історії Української держави. К., 2003.

Ветров І. Економічна експансія Третього рейху в Україні 1941–1944 рр. К., 2000

Вирок Українській революції : "Справа ЦК УПСР" : науково-документальне видання / Національна академія наук України (Київ), Інститут історії України, Галузевий державний архів Служби безпеки України; уклад. Т. Осташко, С. Кокін; наук. ред. д. і. н., проф. Р. Пиріг; рец.: чл.-кор. НАН України, д. і. н., проф. О. Реснт; д. і. н., проф. О. Рубльов; д. і. н., проф. Ю. Шаповал. – Київ: Темпора, 2013. – 688 с.

Давлетов О. Підготовка «покоління вовків»: вишкіл майбутніх виконавців Голокосту (Нариси молодіжної політики НСДАП в 1922–1939 рр.) Дніпропетровськ: Інститут «Ткума», 2015. 280 с.

Даниленко В., Україна в 1985–1991 рр.: остання глава радянської історії (Київ: Інститут історії України НАН України, 2018), 278 с.

Деревінський В. В'ячеслав Чорновіл: дух, що тіло рве до бою. Х.: Віват, 2016. 496 с.

Єфіменко В. Тактика і методи роботи працівників спеціального підрозділу ОУН(Б). «З архівів ВУЧК—ГПУ—НКВД—КГБ», 2000, № 2/4 (13/15).

Єфремов С.О. Щоденники: 1923—1929. К., 1997.

Зайцев Ю. «Чорна ніч брежнєвської реакції» (1965–1973). URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Zaitsev_Y/Chorna_nich_brezhnievskoi_reaktsii_19651973/.

Закревський А. Є. Правовий статус спеціалізованих підрозділів поліції у Галичині в складі Австрії та Австро-Угорщини (1772–1918 рр.). Форум права. 2011. № 4. С. 272-276.

Касьянов Г. Незгодні: українська інтелігенція в русі опору 1960–1980-х років. К.: Кліо, 2019. 248 с.

Косик В. Україна і Німеччина у Другій світовій війні. Париж–Нью-Йорк–Львів, 1993.

Лисенко О., Нестеренко В. Окупаційний режим на Україні у 1941–1943 рр.: Адміністративний аспект. В кн.: Архіви окупації 1941–1944. К., 2006

Ліквідація УГКЦ (1939-1946). Документи радянських органів державної безпеки/ За загальною редакцією професора Володимира Сергійчука. - Т. 1. - Київ: ПП Сергійчук М. І., 2006.

Ліквідація УГКЦ (1939-1946). Документи радянських органів державної безпеки/ За загальною редакцією професора Володимира Сергійчука. - Т. 2. - Київ: ПП Сергійчук М.І., 2006.

Лісова В. Комунікації з громадськістю КДБ УРСР в умовах політики гласності (1987–1989 рр.). URL: <http://nrph.ukma.edu.ua/article/view/245729>.

Лісова В. Реалізація принципу гласності у діяльності Комітету держбезпеки УРСР у період горбачовської перебудови (1985–1987 рр.). URL: <http://www.reabit.org.ua/magazine/2021/>.

Лозинський А. Підрозділи військової поліції Австро-Угорської імперії. Наукові зошити історичного факультету Львівського університету. 2017. Випуск 18. С. 25.

Лозинський А. Ф. Жандармерія – як різновид військової поліції в Австро-Угорщині. Круглий стіл «Психологічні конструкти позиціонування поліції серед населення». Львівський державний університет внутрішніх справ, 24 листопада 2016 р. Львів: ЛДУВС, 234 с.

Матеріали та документи Служби безпеки ОУН(Б) у 1940-х рр. К., 2003.

Мирський Р. Я., Голокост в Україні в регіональному і загальнолюдському вимірі, Львів: Видавництво університету «Львівська політехніка», 2005. 199 с.

Мокрик Р. Бунт проти імперії: українські шістдесятники. К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2023. 416 с.

Мудрик-Мечник С. Служба безпеки Революційної ОУН у боротьбі з НКВД—НКГБ—МГБ—КГБ. Тернопіль, 1994.

На сторожі незалежності держави: 10 років Службі безпеки. К., 2002.

Овсієнко О.Ф. Провокація як основний метод діяльності царської таємної поліції (1907-1910 рр.) // Проблеми історії України XIX - початку XX ст. - 2000. - 1. - С. 173-192.

Осташко Т. Радянська репресивна політика щодо діячів українського національно-визвольного руху 1920 - 1922 роках // Студії з історії української революції 1917 - 1921 років : Зб. наук. пр. на пошану

д-ра іст. наук, проф. Р.Я. Пирога з нагоди 70-річчя з дня народження та 40-річчя наук.-пед. діяльн. / Голова редкол. В. Верстюк. - К.: Ін-т історії України НАН України, 2011. - С. 357-382.

ОУН в 1941 році. Документи. В 2-х ч. Ч. 1./ Упорядники О. Веселова, О. Лисенко, І. Патриляк, В. Сергійчук. Відп.ред. С.Кульчицький. - Київ: Інститут історії України НАН України, 2006. - 336 с.

ОУН і УПА в 1945 році: Збірник документів і матеріалів. В 2 ч. / Ред. кол.: Боряк Г. В., Веселова О. М., Даниленко В. М., Кульчицький С. В. (відп. ред.); Вступ Лисенко О. Є.; Упоряд.: Веселова О. М. (відп. упоряд.), Гриневич В. А., Сергійчук В. І. НАН України. Інститут історії України. – Ч. 1. – Київ: Інститут історії України НАН України, 2015. – 371 с.

Паска Б. Заходи КДБ при раді міністрів УРСР щодо припинення протестної активності українських дисидентів-політв'язнів у 1970-х рр. URL: <http://historypages.kpi.ua/article/view/269758>.

Паска Б. Оперативно-технічні засоби КДБ у боротьбі проти українського національного руху в 1970-х рр. URL: http://www.aphn-journal.in.ua/archive/55_2022/part_2/2.pdf.

Паска Б. Підслухана розмова: стенограма бесіди між двома політв'язнями у київському слідчому ізоляторі КДБ. Галичина. Науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис. 2022. Ч. 35. С. 179–192.

Паска Б. Приватна профілактика як методи боротьби КДБ проти українських дисидентів у 1970-х рр. URL: http://aphn-journal.in.ua/archive/58_2022/part_2/58-2_2022.pdf#page=20.

Паска Б. «Програма укомуністів» в контексті реалізації секретної справи КДБ «Блок». URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Paska_Bohdan/Prohrama_ukomunistiv_v_konteksti_realizatsii_sekretnoi_spravy_KDB_Blok/.

Паска Б. Січневий погром українського дисидентського руху 1972 р.: до питання про хронологію і масштаби. URL: http://www.aphn-journal.in.ua/archive/52_2022/part_3/2.pdf.

Паска Б. Таємні агенти КДБ у боротьбі проти українського національного руху в 1970-х рр. URL: https://hist.vernadskyjournals.in.ua/journals/2022/4_2022/17.pdf.

Пилипчук В. Становлення і розвиток СНБ – СБ України: теоретичні та організаційно-правові основи (1991–2004) (Київ: НКЦ СБ України, 2006).

Плющ Л. У карнавалі історії. Нью-Йорк: Сучасність, 1980. 373 с. URL: <https://diasporiana.org.ua/memuari/5057-plyushh-1-u-karnavali-istoriyi/>.

Політичні протести й інакомудство в Україні (1960–1990): Документи і матеріали / Упор. В. М. Даниленко. К.: Смолоскип, 2013. 736 с.

Пристайко В.І., Шаповал Ю.І. Справа «Спілки визволення України»: Невідомі документи і факти: Науково-документальне видання. К., 1995.

Рекотов П.В. Органи управління на окупованій території України (1941–1944 рр.). "УІЖ", 1997, № 3

Русначенко А. Національно-визвольний рух в Україні середина 1950-х – початок 1990-х років. К.: Вид-во ім. Олени Теліги, 1998. 720 с.

Рух опору в Україні: 1960–1990. Енциклопедичний довідник. К.: Смолоскип, 2010. 804 с.

Сідак В. "Очі і вуха" Армії УНР. Деякі фрагменти про створення і діяльність військової розвідки Директорії УНР // 3 архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ. - 1995. - № 1-2. - С.281-290.

Сідак В. З історії військового аташату Директорії УНР // 3 архівів ВЧК-ОГПУ-НКВД-КГБ. - 1994. - № 1. - С.38-42.

Сідак В. Контррозвідка останнього гетьмана: Нарис. - К.: Ін-т СБУ, 1995. - 50 с.

Сідак В.С. Національні спецслужби в період Української революції 1917—1921 рр. (невідомі сторінки історії). К., 1998.

Сідак В.С. Розвідка та контррозвідка Української Держави. 1917-1920 рр. // Центральна Рада і український державотворчий процес (до 80-річчя створення Центральної Ради): Матеріали наукової конференції, 20 берез. 1997 р.: У 2 ч. - К.: Ін-т історії України, 1997. - Ч.1. - С.121-135.

Сідак В.С., Степанков В.С. З історії української розвідки та контррозвідки (нарис). К., 1995.

Сідак, Т. Осташко, Т. Вронська. Полковник Петро Болбочан: трагедія українського державника: Наукове видання. - К.: Темпора, 2009. - 426 с.

Служба безпеки України: історія і сучасність: До 20-ї річниці створення. К., 2012.

Служба безпеки України: Становлення, досвід, пріоритети діяльності. К., 2007.

Справа Василя Стуса. Збірка документів з архіву колишнього КДБ УРСР / уклад. В. Кіпіані. Х.: Віват, 2019. 688 с.

Судовий процес Валентина Мороза: розсекречені матеріали / упор. Б. В. Паска. Брустури : Дискурсус, 2021. 704 с.

Україна в Другій світовій війні у документах: Збірник німецьких архівних матеріалів, т. 1–4. Львів, 1997–2000.

Українська Гельсінська Спілка у спогадах і документах / Упор. і гол. Ред. О. Шевченко. К.: Ярославів Вал, 2012. 814 с.

Ухач В. Жандармерія в імперії Габсбургів: нормативно-правове забезпечення, організаційна структура, діяльність. URL: <http://appj.wunu.edu.ua/index.php/appj/article/view/1259/1305>.

Шаповал Ю. та ін. ЧК–ГПУ–НКВД в Україні: особи, факти, документи. К., 1997.

Шаповал Ю.І. Справа «Спілки визволення України»: Погляд із відстані 75 років. «УІЖ», 2005, № 3.

Шаповал Ю.І. Україна 20—50-х років: Сторінки ненаписаної історії. К., 1993.

Шоа в Україні: історія, свідчення, увічнення. — Київ: Дух і Літера, — 2015. — 520 с.

*Викладач (Паска Богдан Валерійович,
старший викладач кафедри історії України
і методики викладання історії)*